

სოციალისტ-ფედერალისტური პარტია საბჭოთა პერიოდში

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების პირველ წლებში ძალიან ცუდ მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ ჩვენში მოღვაწე ეროვნულ-პოლიტიკური პარტიები. სოციალისტ-ფედერალისტურმა პარტიამ გადაწყვიტა საქართველოს სამსახურში ჩამდგარიყო და ისევე წარემართა პარტიის მუშაობა, როგორც წინა წლებში.

1921 წლის 5 ივნისს გაიმართა საქართველოს სოციალისტ-ფედერალისტური სარევოლუციო პარტიის კონფერენცია, რომელიც ნამდვილად განსაკუთრებულ პირობებში შეიკრიბა. გრძნობათა აღტკინება ჯერ კიდევ მაღალ დონეზე იდგა და ეს სრულიად ბუნებრივი მოვლენა უნებლიეთ დიდ დაღს დაასვა მდა ბოლომდე ობიექტურ პოლიტიკურ აზროვნებას. მაშინდელ ხელისუფალთა უხეირო ეროვნული პოლიტიკა, მოყვრისა და მტრის გარჩევის სიძნელე მათი ერთი და იმავე ფერით შეღებვის გამო, სასოწარკვეთილება, რომელშიც იმყოფებოდა ერი და ეროვნული დებრესია, როგორც შედეგი უსწორო ბრძოლაში დამარცხებისა — ყველაფერი ეს არახელსაყრელ პირობებს ქმნიდა პარტიული კონფერენციის მუშაობისათვის. მიუხედავად ამისა, პარტიას ასეთ პირობებში სურდა ყოფილიყო მოქმედი ძალა. ფიქრობდნენ, რომ ეროვნულ პარტიას სწორედ მაშინ ჰქონდა ბევრი რამ გასაკეთებელი, როდესაც „ნებით ისტორიისა“ ჩვენს პატარა ქვეყანას ყოველმხრივ საბედისწერო პერსპექტივები ეშლებოდა. სწორედ ეროვნულმა პარტიებმა თავისი რწმენით, შეგნებით, პრინციპებით უნდა გადაარჩინონ ქვეყანა: „სწორედ ჩვენმა პარტიამ უნდა ასწიოს თავისი დროშა რაც შეიძლება მაღლა მაშინ, მიუხედავად მდგომარეობის სირთულისა სწორი და გარკვეული გზა გამოისახება ქართველ მშრომელ მასის საკეთილდღეოდ“ („სოციალისტ-ფედერალისტი“, 1921).

სოციალისტ-ფედერალისტური პარტია კონფერენციის ჩატარებას დადებითად აფასებდა, რადგანაც თვით კომუნისტურმა პარტიამაც ვერ მოახერხა 1921 წლისათვის პარტიული ყრილობის მოწვევა. პარტიული კონფერენცია პირველი დიდი მოვლენა იყო საქართველოში მაშინ მოქმედი არალეგალური პარტიებისათვის, საზოგადოდ ყველა პარტიისათვის. ფედერალისტურ პარტიას ქვეყნის მთლიანად შექმნილ განსაკუთრებული როლი ეთამაშა ჩვენი ქვეყნის ცხოვრებაში: „ჩვენს პარტიაში ფიგურალურად მთელი საქართველოს იდგა, საქართველოს მთელი ისტორია და ზნეობაა გამოხატული“ (ჭუმბურიძე, 1921).

საქართველოში კომუნისტური მთავრობის შემოსვლის დროს სოციალისტ-ფედერალისტური პარტიის მემარჯვენე ჯგუფმა, რომლის ხელმძღვანელი იყო თედო ლლონტი, გადაწყვიტა და აუცილებელ საჭიროებად ჩათვალა აქტიურად ჩარეულიყო საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში. ორგანიზაციული მუშაობის საწარმოებლად საჭირო გახდა ლეგალური ორგანოს შექმნა, რომელიც კიდევაც შედგა თებერვლის ბოლო დღეებში, ხოლო მარტის შუა რიცხვებიდან ახალმა ორგანომ — დროებითმა მთავარმა კომიტეტმა უფრო ნათელი და გარკვეული სახე მიიღო როგორც თავისი შემადგენლობით, ისე თეორიულ-პრაქტიკული მოქმედებით.

ის გაურკვეველობა, რომელიც პარტიაში არსებობდა, ერთხელ და სამუდამოდ უნდა გადაეწყვიტა მოწვეულ კონფერენციას. მას სრული სიმშვიდით უნდა აეწონ-დაეწონა საქართველოში შექმნილი ვითარება და შეედგინა პარტი-შემდგომი სამუშაო გეგმა. კონფერენციის შესახებ დაიწერა ძალიან ბევრი გამოხმაურება. საინტერესოა ერთ-ერთი მუშის წერილი, რომელიც ახასიათებ-სოციალისტ-ფედერალისტურ პარტიას, როგორც ერის ბურჟს: „ჩვენი ქვეყნი-წინაშე ახალი პერსპექტივები გადაიშალა, ვინ უნდა სთქვას დღეს ქართველ-ერის სახელით სიტყვა, ვინ უნდა გასცეს წამოჭრილ ერის ახალ ცხოვრებაში დიდი და კარდინალურ საკითხებს პასუხი, თუ არა იმ პარტიის ბელადებმა. რომელნიც მთელი ოცდაათი წლის განმავლობაში დამონებულ საქართველოს ხალხს დარაჯად უდგნენ, ეროვნულ საკითხის გარშემო ტრიალებდნენ და ერის სამსხვერპლოს საუკეთესო შვილებს სწირავდნენ და დღესაც ქართველ გმირთა სისხლში ამოვლებული ეროვნული დროშა ამაყად მალდა უჭირავთ, რომელზედაც იმავე სისხლის ასოებით სწერია: „გაუმარჯოს თავისუფალ საქართველოს. გაუმარჯოს მსოფლიო ფედერაციას — გაუმარჯოს სოციალიზმს!“ („სოციალისტ-ფედერალისტი“, 1921, №79).

მემარცხენე სოციალისტ-ფედერალისტური პარტია, არაღეგალურად მოქმედი პარტიებისაგან განსხვავებით, საბჭოურ მთავრობასთან ლოიალური დამოკიდებულებით გამოირჩეოდა. ფართო საზოგადოებისათვის ყველაზე ხელმისაწვდომი იყო მემარცხენე სოციალისტ-ფედერალისტური პარტიის გაზეთი „სოციალისტ-ფედერალისტი“, რომელიც 1921 წელს გამოდიოდა, აგრეთვე გაზეთი „ტრიბუნა“, რომელიც 1921-1923 წლებში გამოდიოდა. ამ გაზეთების ფურცლებზე ოპოზიციური პოლიტიკური პარტიებისა და უპარტიოთა წარმომადგენლებიც აქვეყნებდნენ პუბლიკაციებს. ფაქტობრივად, იგი ოციანი წლების ქართული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური აზრის ოფიციალურად გამოვლინების ერთადერთ საშუალებას წარმოადგენდა.

ფედერალისტების გაზეთ „ტრიბუნაში“ გამოქვეყნებული იყო საქართველოსათვის მეტად საყურადღებო ლოზანის კონფერენციის მასალები.

ლოზანის კონფერენციაზე უნდა დასმულიყო საქართველოს საკითხი — დარჩებოდნენ თუ არა ევროპის იმპერიალისტები მენშევიკური საქართველოს იურიდიულად ცნობის აქტის ნიადაგზე, იძულებული გახდებოდნენ, რომ კონფერენციაზე მიეწვიათ მენშევიკური ძალა, მაგრამ მათი რეალური ინტერესი მოითხოვდა არა მენშევიკურ მთავრობასთან ურთიერთობას, არამედ საბჭოთა ქვეყნებთან დამოკიდებულების მოწესრიგებას.

სოციალისტ-ფედერალისტური პარტიის მემარცხენე ფრთა მხარს უჭერდა რესპუბლიკათა კავშირის შექმნას: „ჩვენ კავშირის საფუძვლად ეროვნული ერთეული მივიღეთ, კავშირის შენობაც ამ საფუძვლის მიხედვით უნდა ავაგოთ: ეროვნული პრინციპის მიხედვით ჩამოვყალიბოთ“ („ტრიბუნა“, 1922).

უცხოეთში გახიზნულ დემოკრატიულ მთავრობას იმედი ჰქონდა, რომ 1922 წელს გენუაში ჩატარებულ საერთაშორისო კონფერენციაზე უკანონოდ ჩაითვლებოდა რუსეთის რწმუნებანი საბჭოთა რესპუბლიკების, მათ შორის საქართველოს მიმართ. მაგრამ ამ კონფერენციაზე ოფიციალურად არ დაუშვეს საქართველოს დემოკრატიული მთავრობის დელეგაცია, რომელიც პარიზიდან იყო გაგზავნილი. ანგარიში არ გაეწია არც კონფერენციისადმი საქართველოს

კათოლიკოს-პატრიარქის ამბროსის მემორანდუმს, არც იმას, რომ კონფერენციის მუშაობის პერიოდში საქართველოში მიმდინარეობდა აჯანყება (სვანეთისა, ხევსურეთისა) საოკუპაციო რეჟიმის წინააღმდეგ. იგი საქართველოს დრამის სიტყვიერი აღიარებით დაკმაყოფილდა და არაფრითარი პოლიტიკური ნაბიჯი არ გადაუდგამს დასახმარებლად. საქართველოს ემიგრაციის იმედები ევროპისადმი ამაო გამოდგა.

დემოკრატიულმა მთავრობამ გენუის კონფერენციაზე ერთ რამეს მაინც მიაღწია, რომ რუსეთის მიერ თბილისში დასმულ მთვრობასაც არ ჰქონდა უფლება წარმომადგენელი ჰყოლოდა კონფერენციაზე. საბჭოთა რუსეთს არ მიეცა საშუალება საქართველოს სახელით კონფერენციაზე გამოსულიყო, არც საბჭოთა საქართველოს მიეცა უფლება წარმომადგენელი ჰყოლოდა კონფერენციაზე.

გენუის საერთაშორისო კონფერენციის შემდგომი პერიოდი ძალზე მძიმე იყო საქართველოს ემიგრაციული მთავრობისათვის. ამას განაპირობებდა ის ფაქტი, რომ ევროპის ქვეყნებმა რუსეთი აქტიურად ჩართეს საერთაშორისო ურთიერთობაში არსებული პრობლემების მოგვარების პროცესში, რაც მძიმე მდგომარეობაში აგდებდა ქართულ პოლიტიკურ ემიგრაციას.

სოციალისტ-ფედერალისტური პარტიის ნაწილი წინააღმდეგი იყო არსებული რეჟიმისა. ამიტომ 1922 წელს დაარსდა „დამოუკიდებლობის კომიტეტი“, რომელშიც გაერთიანდნენ: სოციალ-დემოკრატები, სოციალისტ-ფედერალისტები, ეროვნულ-დემოკრატები, სოციალ-რევოლუციონერები. კომიტეტის თავმჯდომარედ არჩეულ იქნა: ქარცივაძე (სოც.-დემ.), დაპატიმრების შემდეგ - ანდრონიკაშვილი. იმავე წელს ჩამოყალიბდა სამხედრო ცენტრი გენ. კ. აფხაზის, ანდრონიკაშვილის, წულუკიძის, მესხიშვილის, ნარეკილაძის (სოციალ-ფედერალისტური პარტიის წევრი), გრიგოლ რცხილაძის, სამსონ დადიანის შემადგენლობით. „სამხედრო ცენტრი“ ხელმძღვანელობდა 1922 წლის ეროვნულ-განმათავისუფლებელ გამოსვლებს კახეთსა და ფშავ-ხევსურეთში.

საქართველოს მემარცხენე სოციალისტ-ფედერალისტური სარევოლუციო პარტია 1923 წლისათვის აგრძელებს მუშაობას. გაზეთ „ტრიბუნაში“ პარტია აღწერს, თუ როგორ რთულ პირობებში უხდებოდათ მოღვაწეობა. იმაყმად საქართველოში შექმნილი მდგომარეობა ობიექტურად ქმნიდა ისეთ საზოგადოებრივ ატმოსფეროს, რომელიც აფერხებდა პოლიტიკური მუშაობის ფართოდ გაჩაღებას.

საქართველოში 1924 წლის აჯანყების მოთავეები დაკავშირებული იყვნენ ემიგრაციაში მყოფ დემოკრატიულ მთავრობასთან, რათა უფრო ორგანიზებული ყოფილიყო ეს აჯანყება, რომელიც საბჭოთა წყობილების მიერ სასტიკად იქნა ჩახშობილი.

საქართველოში შექმნილი მდგომარეობის გამო მემარცხენე სოციალისტ-ფედერალისტური სარევოლუციო პარტია თვლიდა, რომ აუცილებელი იყო ეთანამშრომლათ საბჭოთა წყობილებასთან. მათი აზრით, რამდენადაც მასიური იქნებოდა საბჭოთა წყობილების დამცველთა რიგები, რამდენადაც ფართოდ მონდებოდა მშრომელი ხალხის ჩარევა პოლიტიკურ ცხოვრებაში, იმდენად გამოსწორდებოდა ნაციონალურ სფეროში დაშვებული შეცდომანი, იმდენად გაჭანსაღდებოდა ეროვნული პოლიტიკა.

საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლას განაგრძობდა 1921 წელს საფრანგეთს თავშეფარებული ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია, რომელიც შეადგენდა დემოკრატიული საქართველოს ყოფილი მთავრობის წევრებს, პოლიტიკური პარტიების ლიდერებსა და ინტელიგენციის ნაწილს. პოლიტიკური ემიგრაციის მიზანი იყო ბრძოლის გაგრძელება საქართველოს დაკარგული დამოუკიდებლობის აღსადგენად, ევროპის ქვეყნების მესვეურთა მხარდაჭერის საფუძველზე.

საქართველოს ემიგრანტული მთავრობა ერთა ლიგას მიმართავდა მემორანდუმით, რომელშიც საქართველოში არსებული მდგომარეობის საფუძველზე ითხოვდა, რომ ამ ორგანიზაციას აემადლებინა ხმა წითელი არმიის მიერ საქართველოს ოკუპაციის წინააღმდეგ, მაგრამ ეს მემორანდუმი უპასუზოდ დარჩა. უფრო ვრცელი მემორანდუმი წარადგინა საქართველოს ემიგრანტულმა მთავრობამ ერთა ლიგაში. რეზოლუციის შინაარსი ძირითადად მორალურ თანადგომაში მდგომარეობდა, რადგან საბჭოთა ქვეყანა უკვე წელში იმართებოდა და მას ევროპის სახელმწიფოები ანგარიშს უწყევდნენ, უფრო მეტიც, მასთან კავშირსაც ამყარებდნენ.

ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის პარიზში დაფუძნებისთანავე მოხდა ქართული პარტიების შეთანხმება, რაც გამოიხატა „საზღვარგარეთის ბიუროს“ დაარსებაში.

„მნიშვნელოვან პოლიტიკურ მოვლენად უნდა მივიჩნიოთ ის გარემოება, რომ პარიზში დაარსდა ქართველი პატრიოტული ახალგაზრდობის ორგანიზაცია — „თეთრი გიორგი“, რომელსაც სათავეში ჩადგომია გენერალი ლეო კერესელიძე“ (მ. ნათმელაძე, აღ. დაუშვილი, 2004).

„თეთრი გიორგის“ დამფუძნებელმა კრებამ, რომელიც შედგა 1925 წლის 15 ივნისს, გამოაცხადა ორგანიზაციის მიზანი, რომელიც მდგომარეობდა სუვერენული მთლიანი საქართველოს აღდგენის მიღწევაში ქართველი ხალხის ყველა ძალის შემჭიდროვების გზით.

„თეთრი გიორგის“ დაარსებამ მოასწავებდა ახალ ეტაპს ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ცხოვრებაში, რომლის ინიციატორი იყო ქართველ ემიგრანტთა ახალი თაობა. ეს იყო ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის ერთი აქტიური ეტაპის დასასრული, რაშიც საქართველოში არსებულ მებრძოლ ძალებთან ერთად დიდი წვლილი შეიტანა ქართულმა პოლიტიკურმა ემიგრაციამ როგორც თავისი დიპლომატიური მოღვაწეობით. ასევე მორალური თანადგომის მხრივ და მარცხის ტკივილის გაზიარება-გათავისებით.

1924 წლის აგვისტოს აჯანყების მონაწილეთა სასტიკმა რეპრესიებმა განაპირობა მათი გადარჩენილი ნაწილის მიერ საქართველოს დატოვება და ემიგრაციაში გახიზვნა.

როგორც საქართველოდან გასულთ, ისე რეპრესირებულთ, სწამდათ, რომ მართალი საქართველოსათვის, სამშობლოს დამოუკიდებლობისათვის იბრძოდნენ.

როგორც ვიცით, საქართველოს დამოუკიდებლობის ხანაში 1918 წლის 26 მაისს ნოე რამიშვილის მეთაურობით შექმნილ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის პირველ კოალიციურ მთავრობაში ორი სოციალისტ-ფედერალისტი შედიოდა: გიორგი ლასხიშვილი — გახათლების მინისტრი (მინისტრის მოადგილე

იყო სოციალისტ-ფედერალისტი ალექსანდრე მდივანი) და შალვა მესხიშვილი — იუსტიციის მინისტრი (მინისტრის მოადგილე იყო სოციალისტ-ფედერალისტი გრიგოლ გველესიანი), ხოლო თვალსაჩინო სოციალისტ-ფედერალისტი სვიმონ მდივანი გახლდათ დამფუძნებელი კრების თავმჯდომარის მოადგილე და საქართველოს ელჩი თურქეთში. სოციალისტ-ფედერალისტური პარტიის თეორეტიკოსი გრიგოლ რცხილაძე გაზავნილი იყო თურქეთში მოლაპარაკების დროს საქართველოს დესპანად, გამოჩენილი ინჟინერი მიხეილ ყაუხჩიშვილი კი იყო სოციალისტ-ფედერალისტური პარტიის დელეგატი მეორე ინტერნაციონალის კონფერენციაზე... ეს იყო ის პარტია, რომელმაც დიდი ეროვნული ბრძოლა და მუშაობა გააჩაღა ემიგრაციაში. მისი საუკეთესო წარმომადგენლები ცხოვრობდნენ და მოღვაწეობდნენ ქართული სულით.

პარიზში თავი მოიყარა სოციალისტ-ფედერალისტური პარტიის საუკეთესო წარმომადგენლებმა. ესენი იყვნენ: ნიკო ურუშაძე, სამსონ ფირცხალავა, მარკოზ ტულუში, ფილიპე შარაძე, აკაკი პაპავა... ფედერალისტურ პარტიას ემიგრაციაშიც მდიდარი პრესის ორგანოები ჰქონდა.

სოციალისტ-ფედერალისტური გაზეთის - „სახალხო საქმის“ რედაქტორი და სულის ჩამდგმელი იყო სამსონ ფირცხალავა. იგი იყო ერთ-ერთი აქტიური პუბლიცისტი, რომელიც ფედერალისტთა პარტიის სახელით ემიგრაციაში მასიურად აშუქებდა წერილებს. გარდა წერილებისა, სამსონ ფირცხალავა უცხოეთში აქვეყნებდა პოლიტიკური და მეცნიერული ხასიათის წიგნებს. ასეთი იყო „ისტორიული ლანდები“ (1934); „თამარ მეფე“ (პარიზი, 1939); „ქართველთა წინაპრები და მათი მონათესავე ტომები წინა აზიაში“ (პარიზი, 1947). გაზეთ „სახალხო საქმის“ საიუბილეო ნომერი გამოსცა აკაკი პაპავამ 1952 წელს ბუენოს-აირესში. ეს იყო სოციალისტ-ფედერალისტური პარტიის 50 წლისთავის საიუბილეო გამოცემა, რომელშიც იყო ფედერალისტი პუბლიცისტების, მათ შორის იყო აკაკი პაპავას, მარკოზ ტულუშის, ზურაბ ავალიშვილის, ფილიპე შარაძის საუკეთესო წერილები. ამით გარდა, ჟურნალში დაბეჭდილი იყო პარტიის გამოჩენილ მოღვაწეთა — არჩილ ჭორჭაძის, გიორგი ლასხიშვილის, გრიგოლ რცხილაძის, შალვა მესხიშვილის, გიორგი დეკანოზიშვილის, სვიმონ მდივანის, ვალერიან გუნიას, გიორგი ზდანევიჩ-მაიაშვილის, მიხეილ ყაუხჩიშვილის პორტრეტები და სხვა ისტორიული ფოტოსურათები.

ემიგრაციაში ყოფნის დროს დიდ ეროვნულ საქმეებს აკეთებდნენ სოციალისტ-ფედერალისტური პარტიის წარმომადგენლები. სამსონ ფირცხალავა და ფილიპე შარაძე ყოველგვარი გასამრჯელოს გარეშე ასწავლიდნენ ქართულ ენას ემიგრაციაში დაბადებულ ქართველთა ახალ თაობას. ეს ნამდვილად დიდი საქმე იყო.

საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის ბრძოლაში, რომელშიც ემიგრანტული მთავრობა იყო ჩაბმული, ერთ-ერთ უმთავრეს როლს თამაშობდა სოციალისტ-ფედერალისტური პარტიის ძირითადი ბირთვი. ისინი ცდილობდნენ საქართველოს დაბრუნებოდა დამოუკიდებლობა, რომელიც სამი წელი ჰქონდა და მთელ საუკუნეს უდრიდა.

სოციალისტ-ფედერალისტური პარტიის ლიკვიდაცია მოხდა 1922 წლიდან. მართალია, საქართველოში პარტიული მუშაობა მემარცხენე ფრთამ გააგრძელა, ხოლო ემიგრაციაშიც სისტემატური პარტიული მუშაობა იმართებოდა, მაგრამ,

როგორც ერთიანი პოლიტიკური პარტია, სოციალისტ-ფედერალისტური პარტია აღარ არსებობდა.

სოციალისტ-ფედერალისტური პარტია შექმნის დღიდან ლიკვიდაციამდე იბრძოდა საქართველოს ავტონომიისათვის. პარტიამ დიდი როლი ითამაშა XIX საუკუნეში ქართული ეროვნული სულის ჩამოყალიბებაში.

ლიტერატურა და წყაროები

გ. ზდანოვიჩის არქივი №6416, საბუთები №300, 435, 454, 1934, 1982, 1993, 2036.

თავისუფლების ტრიბუნა, 1983 - ჟურნ. "თავისუფლების ტრიბუნა", 1983, №40.

მ. ნათმელაძე, აღ. დაუშვილი, 2004 — მ. ნათმელაძე, აღ. დაუშვილი, საქართველოს უახლესი ისტორია, თბ., 2004.

საქართველოს კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი: ი. ჭავჭავაძის არქივი №113, დოკუმენტები №254, 1367, 1373, 1374, 1375, 1545, 1700, 2548.

სოციალისტ-ფედერალისტი, 1921 — ჩვენი კონფერენცია; მუშათა წერილები: გაზ. "სოციალისტ-ფედერალისტი", 1921, №79.

ტრიბუნა, 1922 — რესპუბლიკათა კავშირი: გაზ. "ტრიბუნა", 1922, №559.

ქუთაისის ნ. ბერძენიშვილის სახელობის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმი, ხელნაწერთა განყოფილება.

ქუმბურძე, 1921 — ქუმბურძე, პარტიული კონფერენცია, გაზ. "სოციალისტ-ფედერალისტი", 1921, №79.

К.Ф. Щацилло, 1982 - К.Ф. Щацилло, Из истории Освободительного движения в России в начале XX века: Журн. "История ССР", 1982, №4.

EKATERINE KAKHIDZE**SOCIALIST-FEDERALIST PARTY DURING
THE SOVIET PERIOD**

In the initial years of establishing the Soviet power in Georgia national political parties appeared under severe conditions.

In 1921 in the situation when even the Communist party could not convene the party assembly, Socialist-federalists managed to do it.

In June 5, 1921 the party held a conference which was a great event in the life of the illegal political parties Georgia. Tedo Glonti led the leftist wing of the party. During this period the party issued newspapers "Socialist-federalist" and "Tribuna". In the early 20s of Georgia's life these newspapers were the only means to express social and political thought formally. In 1922 the party established "Committee of Independence". Grigol Rtskhiladze and Samson Dadiani were the active members of the committee. The organizers of the 1924 rebellion had contacts with the Georgian Government in emigration to get professional instructions. The Soviet government smothered the rebellion in blood.

From the earliest days of its formation to its liquidation Socialist-federalist party fought for the autonomy of Georgia and then for its complete independence. The party had played the great role in the formation of national spirit.